Floravaktarna i Skåne Rapporterar

Spetsnate i Skåne

Kerstin Svensson

Fig. 1. Spetsnate ur Smith, J.E. 1869, *English botany, or coloured figures of British plants,* ed. 3, vol. 9, t. 1416.

En växt kan upplevas som väldigt ”kräsen” i valet av växtplats! Den kan vara spridd över ett stort område, men väljer att rota sig på en till synes udda plats, t.ex. i en liten dypöl mitt i det öppna sydskånska slättlandskapet. De ”kräsna” växterna är ofta de som är rödlistade och det gäller även spetsnate *Potamogeton acutifolius*. Den är fridlyst och Starkt hotad (EN) i Sverige.

Spetsnate är en vattenväxt med grenig, plattad stjälk. Bladen är långa och smala. Den gröna färgen har en dragning åt brunt. Bladen har tre synliga nerver och tydligt utdragna bladspetsar. Artnamnet *acutifolius* betyder just utdragen bladspets. Blommorna vindpollineras och sitter i ett litet kortskaftat ax. Förökningen sker vegetativt eller med hjälp av frön. Förmodligen medverkar gäss och andra fåglar till spridningen av den sällsynta växten. Övervintringen sker med övervintringsknoppar s.k. turioner. Från dessa växer en ny planta upp på våren.

Spetsnate föredrar näringsrikt, kalkhaltigt vatten i småvatten i jordbrukslandskapet, t.ex. dammar och märgelgravar. Arten är värmekrävande och minskande i sitt utbredningsområde. Förekomsten är endemisk för Europa där den framför allt förekommer i Centraleuropa.

I Sverige rapporterades spetsnate 2010 från ett 40-tal lokaler. De flesta fanns i Mellansverige, där förekomsterna i Östergötland överväger. Under perioden 2015–2020 rapporteras ett 20-tal lokaler på Artportalen, vilket tyder på en snabb minskning under senare år. Storleken på populationerna fluktuerar från år till år.

Linné nämner inte spetsnate under sin skånska resa 1749. Inte heller i Gosselmans *Stirpes rariores Teritorii Ystadiensis* (1851) finns arten nämnd.

Spetsnate, som beskrevs av den tyske botanisten Heinrich Friedrich Link, uppgavs från Skåne första gången som svensk av Elias Fries

1824. Växten var under 1800-talet känd från ett 15-tal lokaler i Skåne.

Under de senaste århundradena har det skånska jordbrukslandskapet genomgått stora förändringar. På 1840-talet infördes s.k. märgling som ett sätt att gödsla åkrarna och därigenom öka skördarna. Man grävde upp kalkhaltig jord och gödde åkrarna. Dock blev åkrarna efter en tid ”utmärglade” när näringsämnena tog slut. Märgelgravarna är minnen i landskapet från denna tid. I dessa kunde spetsnaten etablera sig. När kemiska gödselmedel blev vanligare fylldes många märgelgravar igen.

Antalet förekomster av spetsnate har därför successivt minskat under 1900-talet p.g.a. dränering, utfyllnad och igenväxning av lämpliga biotoper. Under inventeringen för Projekt Skånes flora 1989–2005 noterades arten på 3 lokaler. År 2020 är spetsnate endast känd från 2 gamla lokaler i Skåne. 2 nya lokaler har tillkommit genom inplantering.

Fig 2. ***Kärragården, 450 m öster***
Foto: Kerstin Svensson.

På Artportalen anges att växtplatsen är känd sedan 1968. En minskande förekomst föranledde rensning år 2001, varpå tillväxt skedde. Vattenytan är nu ca 10 m^2 och vattnet grumligt. Omgivande växtlighet av bl.a. bredkaveldun tränger sig på. Antalet plantor var svårt att bedöma. Ett 10-tal plantor sågs dock.

Fig.3. ***Kärragården, 400 m öster***
Foto: Kerstin Svensson.

Dammen ligger i en betesmark ganska nära den förra. Pölen är ca 100 m^2 och fylld med vattenpest. Ingen spetsnate kunde noteras.

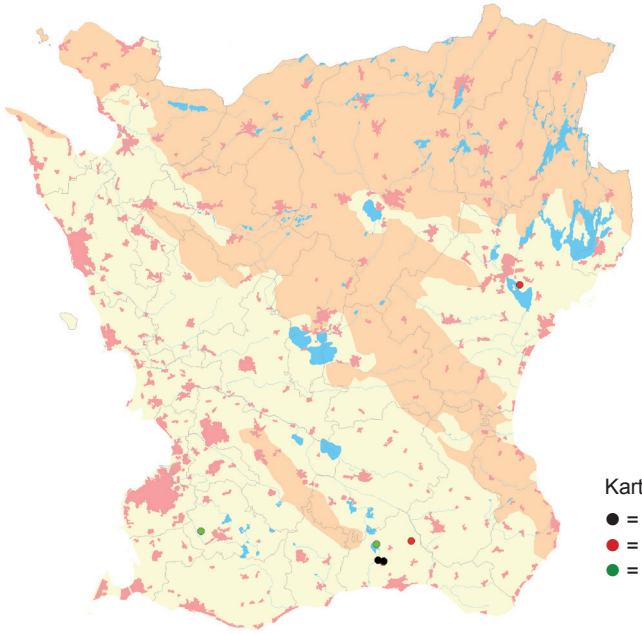
Fig. 4. ***Krageholms slott, 2,0 km SSV***
Foto: Kerstin Svensson

I en tredje damm (en märgelgrav) ett par hundra meter från den tidigare nämnda beteshagen öster om Kärragården, noterades en förekomst på ca 50 m^2.

Fig. 5. ***Furuhusmosse, 1,1 km NV Högestad slott***
Foto: Kerstin Svensson.

Dammen vid Furuhus mosse besöktes i augusti i samband med en floraväktarexkursion. Den innehöll då mycket lite vatten och ingen spetsnate kunde noteras. Fotot, med ett högre vattenstånd, är taget i november. Inte heller då kunde spetsnate noteras.

Karta 1. Spetsnate i Skåne efter 1988.
● = återfunnen 2018–2020
● = ej återfunnen 2018–2020
● = nya lokaler 2018–2020

I augusti 2020 besöktes spetsnatens lokaler i Ystads kommun vid Kärragården, strax sydost om Krageholms slott, och Furuhus mosse, nordväst om Högestad slott (Fig. 2–5).

Ett åtgärdsprogram för spetsnate i Sverige upprättades 2008–2011 av Naturvårdsverket. För Skånes del var visionen att 10 lokaler för spetsnate skulle finnas i Skåne år 2025. Än finns det en möjlighet att nå detta mål.

Mellan år 2009 och 2014 skedde in- och återplantering på 13 lokaler i södra Skåne. På fyra av dessa har förekomst rapporterats på Artportalen år 2020.

En lokal med förekomst finns i Svedala kommun, (Fiedal, södra dammen). I ett projekt mellan Ekologigruppen och Jordbruksverket planterades spetsnate in i dammen 2012. Den har rotat sig där och har noterats 2020. Plantorna är hämtade från lokalen vid Kärragården.

Inplantering har även skett 2012 i en göl norr om Krageholms slott nära sjön (Årsjö 31:18 SV). Avståndet till Kärragården är ca 4 km. Förekomst har rapporterats på Artportalen år 2020 på tre näraliggande ställen/lokaler i gölen (200 m^2, 10 plantor resp. 10 plantor). Gölen kan betraktas som en lokal med tre delokaler.

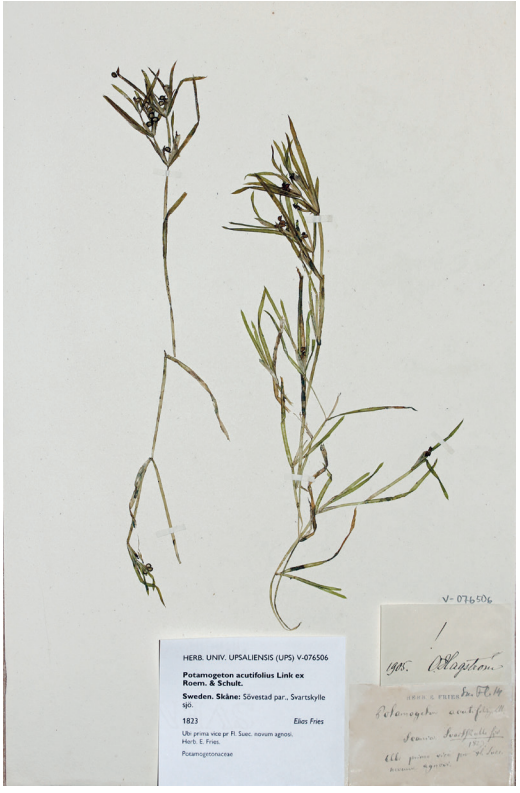

Fig. 6. Elias Fries belägg togs 1823 i Svartskylle sjö, ca 6 km från Kärragården. Belägget finns på Evolutionsmuseet (Botanik), Uppsala Universitet.

Karta 2. Utbredningen för spetsnate i Skandinavien enl. Hultén, E. 1971.

År 2020 rapporterades alltså spetsnate från fyra lokaler i Skåne, en i Svedala kommun (Fiedal) och tre i Ystad kommun (Kärragården, Krageholms slott och Årsjö). Eftersom en lokal försvunnit (Furuhus mosse) så blir ökningen av lokaler med spetsnate, efter in- och återplantering, en lokal sedan 2009.

Vilka hot och hopp finns för spetsnate i Skåne?

Den minskande förekomsten av spetsnate är orsakad av biotopförlust. Märgelgravar och dammar med näringsrikt vatten har dränerats och fyllts ut. Förekomsten har successivt minskat.

Igenfyllning av småvatten, sjunkande vattennivåer och igenväxning är hot mot artens existens. Vattenpest är under spridning och konkurrerar ut spetsnate i småvatten.

Om spetsnate långsiktigt ska finnas kvar i det skånska landskapet behövs in- och återplantering i lämplig miljö och skydd av dessa miljöer. Vid inplantering i nygrävda dammar med lämplig vattenkvalité kan spetsnate snabbt få nya växtplatser. Ett allt varmare klimat kan gynna växten, eftersom den är värmekrävande.

Referenser:

Artdatabanken, SLU, >www.artdatabanken.se<

Artportalen, SLU, >www.artportalen.se<

Emanuelsson, U., Bergendorff, C., Billqvist, M., Carlsson, B. & Levan, N. 2002. *Det skånska kulturlandskapet*. Årsbok för Naturskyddsföreningen i Skåne 2001.

Gosselman, C A. 1851. *Stirpes rariores Terirori Ystadiensis. Akad. Afh*. Lund.

Hultén, E. 1971. *Atlas över växternas utbredning i Norden. Fanerogamer och ormbunksväxter. Andra uppl*. Generalstabens Litografiska Anstalts Förlag, Stockholm.

Nilsson, Ö. & Gustafsson, L.-Å. 1978. Projekt Linné rapporterar 80–92. *Svensk Bot. Tidskr. 72*: 199.

Tyler, T. m. fl. (red.), 2007. *Floran i Skåne. Arterna och deras utbredning*. Lund.

Virtuella floran, >http://linneaus.nrm.se/flora<

Weimarck, H. 1958. Bidrag till Skånes flora 52. Utforskningen av Skånes flora. *Bot. Notiser 111*: 81.

Weimarck, H & Weimarck, G. 1985. *Atlas över Skånes flora*. Stockholm.

Fig. 7. Spetsnate ur Oeder, G.C. 1766–1866, *Flora Danica*, t. 1747.